

Flexibilitet till varje pris?

I en artikel i Nämnaren nummer 4, 2005 skriver komvuxläraren Lennart Johansson om sina erfarenheter av att organisera en flexibel matematikundervisning. Vi följer upp denna artikel genom att återge några reaktioner vi fått från lärare med mångårig erfarenhet av vuxenutbildning.

I regeringspropositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* är flexibilitet ett honnörssord. För att vuxenutbildningen skall leva upp till kravet på individanpassning måste den vara flexibel. Innebörden i detta preciseras inte i propositionen utan det är först i departementskrivelsen *Validering mm – fortsatt utveckling av vuxnas lärande* (Ds 2003:23) som vi från departementshåll får en mer utförlig förklaring av innebörden i begreppet:

Det flexibla lärandet är ett ofta använt samlingsbegrepp. Inte sällan avses distansutbildning, men begreppet har en vidare innebörd än så.... Utgångspunkten skall vara att möta individen där han eller hon befinner sig. Ett sådant förhållningssätt förutsätter att lärandet organiseras så att det finns utrymme för olika pedagogiska varianter. ... För en del är klassrumsundervisning det optimala och för andra är ett individrelaterat lärande att föredra.... Individualisering bygger också på att både innehållet och studietakten organiseras och anpassas så att alla individer får största möjliga utbyte av sitt lärande. (Ds 2003:23, s 54-55)

I praktiken ser man ofta att flexibelt lärande ges en betydligt mer begränsad innebörd där flexibiliteten begränsas till tid och plats eller att det betraktas som synonymt med datorstödd distansutbildning. Studerar

man olika kommuners utbildningsutbud ser man att denna snävare tolkning av begreppet är mycket vanlig. När begreppet flexibel används i denna artikel är det denna snävare tolkning som avses.

Många menar att själva begreppet flexibelt lärande är problematiskt i sig. Det är knappast lärandet som är flexibelt utan snarare villkoren och de lärprocesser som syftar till att bidra till lärande som är flexibla. Katina Thelin och Hans-Åke Scherp menar i ett bidrag till antologin *Utsikter och Insikter. En antologi om flexibelt lärande i vuxenutbildningen* från Nationellt Centrum för flexibelt lärande, CFL, att det finns en paradox i flexibiliteten som bottenar i ett spänningsfält mellan det politiska och det pedagogiska argumentet för flexibilitet.

Det politiska argumentet handlar om att underlätta för individer som vill utbilda sig att göra det oberoende av var de bor och i vilken livssituation de befinner sig, dvs en flexibilitet i tid och rum.

Det pedagogiska argumentet, som riskerar att komma i skymundan, handlar om att skapa förutsättningar för ett lärande av god kvalitet och för personlig utveckling.

Vi menar att det finns en risk att vi i vår iver att tillgodose de studerandes behov av flexibla lösningar samtidigt skapar sämre förutsättningar för lärande. (s 21)

Rop på hjälp

Inte sällan får vi ta del av starkt kritiska kommentarer och i vissa fall förtvivlade lärares rop på hjälp. Jag skall återge två av dessa röster. Den ena rösten kommer från en erfaren grundvuxlärare som av skolledningen blir ålagd att arbeta på ett sätt som strider mot hennes erfarenheter. Så här står det i brevet:

Jag har ett stort problem som jag hoppas att du har förslag på hur jag ska lösa det. – – –

När jag tidigare har undervisat i matematik har jag varit noga med att eleverna ska förstå matematik och tycka att det är roligt. Vi hade bla grupparbeten och vi pratade mycket matematik. De flesta elever som jag släppte upp till Komvux klarade sig bra trots att de ofta hatade matte när de började på Grundvux. De som inte läste vidare fick en stabil grund att stå på för att klara vardagliga problem. Jag är den enda läraren som undervisar i matematik och vi tar även emot de elever som har slutat grundskolan med IG i betyg.

Nu vill ledningen att vi ska införa studieverkstad så att elever kan börja och sluta när de vill och läsa i sin egen takt. Jag ska bara gå omkring och hjälpa eleverna när de vill ha hjälp. Det fungerar kanske ganska bra med de elever som tycker om matte och bara ska repetera inför gymnasiet men vad gör jag med alla de andra? Många är inte studiemotiverade och tycker att matte är botten.

För att ha koll på vad varje elev kan har jag delat upp all matematikundervisning i korta kapitel som de får studera själva och sedan får de avlägga prov på det kapitlet. Ofta klarar de provet men om jag ger dem provet efter några veckor har de glömt vad de lärt sig. De pluggar endast för att klara av prov och att bli godkända. Hur mycket de kan efter ett år har jag ingen aning om. Jag tycker att min nuvarande undervisning strider mot all pågående forskning som jag har läst om.

Vet du om det finns någon rapport om studieverkstäder och om deras resultat? Jag vill ge mina elever matematikkunskaper som de har användning av många år framåt och inte ett betyg som visar att de för tillfället kan ett visst kapitel.

Jag hoppas att du har tid att svara på detta brev.

Sortering och utslagning

En annan lärarröst fokuserar på konsekvenser av det flexibla lärandet. Under ett antal år har den aktuella läraren fört statistik över avhopp och avlagda betyg. I det som benämns flexibelt lärande redovisas en mycket dystert statistik. Höstterminen 2004 redovisas 17 betyg (14 Godkända eller bättre) på 36 aktiva elever, dvs. 53% får inget betyg alls och enbart 39% når nivån Godkänd eller högre. För vår- respektive höstterminen 2005 redovisas snarlika siffror: 64% av de som kontaktat handledare med ambitionen att studera en matematikkurs får inte ut något betyg och enbart 33% får betyget godkänt eller däröver. Läraren skriver:

Den stora förloraren är eleven. ... Hade vi haft sådan betygsstatistik på traditionella kurser med undervisning hade det föranlett diverse åtgärder. Denna terminens 13 betyg har kostat en lärare på 25% tjänst.

Jag tycker det är dags att ta bladet från munnen vad gäller flexibla studier. I en allt mer krympande ekonomi för vuxenstudier är man beredd att ösa ut pengar på en mycket dubiös verksamhet. Om man bland beslutsfattare tror att det är en billig studieform har man definitivt skjutit sig själv i foten.

Detta är två kritiska röster från lärare med klassrumsperspektiv. Frågan är i vilken utsträckning dessa siffror är representativa för vuxenutbildningen idag? Låt oss titta på vad som är känt genom den statistik som finns tillgänglig.

Vad vet vi om resultatet av det flexibla lärandet?

Kommunal vuxenutbildning

Skolverket är den myndighet som ansvarar för den officiella statistiken om vuxenutbildning. Denna statistik omfattar bla utbildningsresultat. Statistiken för 2005 publiceras först i februari 2006. I rapporten *Utbildningsresultat 2005 – Riksnivå. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolorbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning Del 1*, 2005 avseende 2004 saknas redovisning om resultat i flexibla utbildningsformer.

*Nationellt centrum för
flexibelt lärande, CFL*

De variabler som används som mått på flexibilitet (se tabell 5.2A) är dessutom, enligt uppgift från Skolverket, svårtolkade och kritiserade. Konsekvensen av detta är att vi inte vet effekterna av så kallade flexibla utbildningsformer. Vi kan med andra ord inte uttala oss om hur representativa de siffror som presenteras ovan är.

I november 2005 redovisar Skolverket ett regeringsuppdrag om reformering av den nationella uppföljningen av det offentliga skolväsendet för vuxna (Dnr U2004/5173/DK). I detta konstateras att utvecklingen av flexibla studieformer utgör en viktig del av reformeringen av vuxenutbildningen men också att Skolverket inte har lyckats att uppnå enighet i hur flexibiliteten bör mätas:

...”flexibilitet” i sig utgör ett svårdefinierbart begrepp har det visat sig svårt att fånga inom ramen för uppföljningssystemet. Utredningen har inte uppnått enighet i hur flexibiliteten bör mätas ...

Då utredningen angående en ny vuxenutbildningsmyndighet avslutats och den nya vuxenutbildningslagen trätt i kraft torde det vara intressant att återkomma till frågan. (s 20)

Med tanke på att en eventuell ny myndighet kommer att inrättas tidigast 1 juli 2007 (Dir 2005:70) lär det med Skolverkets förslag dröja till tidigast 2008 innan vi på nationell nivå har ett uppföljningssystem där omfattningen och effekterna av flexibla studieformer blir kända.

Nationellt centrum för flexibelt lärande är den myndighet som fått i uppdrag att stärka och stimulera utvecklingen av flexibelt lärande inom bland annat kommunal vuxen utbildning. CFL skall också bedriva egen utbildningsverksamhet i form av webbaserad distansutbildning och sprida svensk och internationell utveckling och forskning inom området, se www.cfl.se. Mot bakgrund av det omfattande uppdrag denna myndighet har är det intressant att studera vad statistiken om CFL:s verksamhet utvisar. Rimligtvis bör man från CFL:s sida noga analysera effekterna av den extrema form av flexibla studieformer som heldistansformen utgör. I Skolverkets statistik redovisas även kurser anordnade av CFL. Tabellen nedan är ett utdrag ur tabellerna 7.5A och 7.5B i Skolverkets statistik för år 2004. Statistiken baseras på 1814 kursdeltagare i matematik. Liksom siffrorna från kommunen ovan talar också denna ett tydligt språk¹.

Vid kontakter med CFL kring dessa siffror står det klart att myndigheten inte gjort några analyser av dem. Man vet med andra ord inte varför avhoppsfrekvensen och andelen IG-betyg är så hög. De förklaringar som ändå ges är av spekulativ och subjektiv art och handlar framför allt om att studieformen är krävande och att deltagarna alltför ofta inte är medvetna om detta. Många deltagare har ofta svårt med motivationen i denna studieform. Felet är med andra ord deltagarnas!?

Nivå	Avbrutit kurs (%)	Slutfört kurs m. betyg IG (%)
Grundläggande vuxenutbildning	40,4	-
Gymnasial vuxenutbildning, kurs A	46,8	22,9
kurs B	35,3	49,2
kurs C	33,9	13,8
kurs D	35,5	0

¹ Statistiken för 2005 är enligt uppgift från Skolverket avsevärt sämre än den för 2004 men denna statistik är ännu ej publicerad.

Kejsarens nya kläder?

Denna artikel har sin utgångspunkt i två bekymrade lärares erfarenheter och reflektioner. Det är fler som delar deras oro. Den problematik som lärarna lyfter fram har också uppmärksammats från forskarvärlden. Jag tror att det kan vara värdefullt att lyfta fram dessa röster i en tid då det från administrativt och politiskt håll basuneras ut lovsånger om det flexibla lärandets välsignelser.

Ett antal angelägna frågor väntar på svar:

- Vad vet vi om omfattningen av och orsakerna till den låga genomströmning som redovisas i denna artikel? Hur representativa är de siffror som presenteras?
- Vilka grupper missgynnas? Statistiken från CFL antyder att det främst är deltagare på de lägre stadierna som har svårast att lyckas trots att det är just denna grupp som i styrdokumentet utpekats som en prioriterad målgrupp. Är det så och hur hanterar vi det?
- Fokuserar reformeringen av vuxenutbildningen i första hand på form- och organisationsfrågor och låter innehållsfrågorna komma i andra hand? Vad beror det i så fall på och vilka bär ansvaret?
- Vilken kunskap har vi om effekterna av den pågående reformering av vuxenutbildningen? Hur följs den upp i Skolverkets utbildningsstatistik och i dess inspektioner? Är det inte dags för Skolverket att göra en rikstäckande sammanställning av genomströmningen och betygssättningen inom vuxenutbildningens flexibla matematikverksamhet?
- Hur skall man i en målstyrd utbildning kunna mäta kvalitet när det saknas kvalitetsindikatorer och metoder för nationell uppföljning?

- På vilket sätt följer utbildningsdepartementet frågan? Vilka slutsatser drar man?
- Vilken forskning pågår och vad är det aktuella kunskapsläget?

Är det helt enkelt så att det så kallade flexibla lärandet är kejsarens nya kläder inom vuxenutbildningen som ingen eller få vill eller vågar tala öppet om?

Vem vågar ropa: Kejsaren är ju naken?

Avsikten med denna artikel är att väcka debatt i en aktuell problematik inom vuxenutbildningen. Hör gärna av dig med dina erfarenheter och tankar så återkommer vi i frågan i kommande nummer av Nämnaren och på Nämnarens webbplats.

LITTERATUR

- Dir 2005:70. *En myndighet för vuxnas lärande*. www.riksdagen.se/dokument
- Ds 2003:23. *Validering m.m. – fortsatt utveckling av vuxnas lärande*. Utbildningsdepartementet. www.regeringen.se/sb/d/108/a/2760
- Prop. 2000/01:72. *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen*. Utbildningsdepartementet. www.regeringen.se/sb/d/108/a/2579
- Skolverket (2005). *Redovisning av uppdrag om reformering av den nationella uppföljningen av det offentliga skolväsendet för vuxna* (Dnr U2004/5173/DK). Stockholm: Skolverket. www.skolverket.se/publikationer?id=1520
- Skolverket (2005). *Utbildningsresultat 2005 - Riksnivå*. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning Del 1, 2005. Stockholm: Skolverket. www.skolverket.se/publikationer?id=1406
- Thelin, K., & Scherp, H.-Å. (2004). *Flexibilitet – lärande eller hinder*. I R. Danielsson, U. Grönqvist, R. Knutsson, R. Spångberg & J. Åkerman (Red.), *Utsikter och Insikter. En antologi om flexibelt lärande i vuxenutbildningen*. Hässleholm: Nationellt centrum för flexibelt lärande. www.skolporten.com/kortnytt/nytt.asp?id=65725